

Helt åt skogen

Sågarbetarförbundet i österled 1915

MAX ENGMAN

Med första världskrigets utbrott inträdde dyrtid och arbetsbrist i Finland, fr.a. genom att västexporten upphörde. Senare kom ryska beställningar att hjälpa upp läget i bl.a. metall-, läder- och textilbranscherna. Åren 1915–1916 upplevde Finland en krigskonjunktur, men den omedelbara följden av krigsutbrottet var stegrad arbetslöshet.¹

Kriget skapade en obalans på arbetsmarknaden som tvingade fackförbunden till aktivitet av nytt slag. Sågarbetarförbundet var av nödvång ett av de aktivaste och försökte sig 1915 på en värvning av arbetare till Ryssland. Den försatte förbundet närapå i en arbetsgivarposition och gav upphov till upprivande konflikter. Trots att dessa utreddes av en undersökningskommitté och i offentligheten är det mycket svårt att på basen av de motstridiga vittnesmålen reda ut vad som verkligen hände. Värvingen och utredningen belyser emellertid läget på arbetsmarknaden under kriget, liksom även arbetarrörelsen och dess verksamhetsformer.

Sågarbetarnas svåra ställning

Läget efter krigsutbrottet var så svårt att de fackliga centralorganisationerna redan i början av september 1914 grundade Arbetslöshetscentralkommittén, som fick i uppdrag att vidta åtgärder för att lindra nöden. Med hjälp av sammanlagt 280 lokala kommittéer insamlades pengar för de arbetslösa och samtidigt statistik över arbetslösheten.

¹ Erkki Pihkala, 'Suomen ja Venäjän taloudelliset suhteet I maailmansodan aikana', *HAik* 1980, s. 34–36.

Arbetslöshetsstatistiken, som torde höra till de mest omfattande statistikpublikationer som producerats av andra än myndigheter, täckte 160 kommuner för perioden från början av augusti 1914 till slutet av mars 1915. Också med sina brister visade den, som utgivarna konstaterade, att det var möjligt att sammanställa en tillförlitlig arbetslöshetsstatistik om arbetsgivarna inte motarbetade företaget. Statistiken redovisade drygt 11 000 arbetslösa i augusti och 8345 i november, varefter antalet sjönk, vilket berodde både på ett förbättrat läge under vintern, men också på ökade svårigheter att få in uppgifter.²

Krisen drabbade den exportorienterade såg- och skogsindustrin hårt. I arbetarorganisationernas statistik utgjorde sågarbetarna den största gruppen arbetslösa efter diversearbetarna. En del sågar stannade redan i augusti 1914 och på de flesta sänktes lönerna med 10–20%. Enligt statistiken var 1935 sågarbetare arbetslösa i augusti och 1237 i november 1914; sågarbetarna utgjorde mellan en fjärde- och sjättedel av samtliga registrerade arbetslösa. I juli 1914 arbetade 25 000 arbetare på sågarna, enligt en bedömning hade var femte sågarbetare fram till april 1915 blivit arbetslös och i november 1915 var antalet sågarbetare endast 9600. Även om industrins totala sysselsättning under krigskonjunkturen översteg nivån 1913, hjälpte detta inte sågarbetarna.³

Sågarbetarförbundet (Suomen Sahateollisuustyöväen Liitto, SSTL) representerade vid världskrigets utbrott såg-, brädgårds-, skogs- och flottningsarbetarna. Förbundet hade grundats 1906 och hade sin ledning och starkaste bas i Kymmenedalen och Kotka där den första sågarbetarfackföreningen grundats 1898. På grund av de speciella förhållandena på sågarna hörde förbundet till landets mest militanta och beredde landsorganisationens ledning bekymmer genom strejkbenägenhet och hårda tag. Förbundets medlemsantal sjönk dock under kriget och utgjorde i slutet av år 1915 4971, hälften av medlemsantalet 1913. Nedgången fortsatte

² O. Tokoi, *Kertomus työväen ammatillisten järjestöjen asettaman työttömyyskeskuskomitean toiminnasta syysk. 6 p:stä 1914 heinäkuun 1 p:ään 1915 ja työttömyystilasto 1/7 1914–31/3 1915* (Helsinki 1916), s. 3–10 och tabeller.

³ Pihkala, s. 34–35. *Suomen sahateollisuustyöväen liitto 1906–1916* (Kuopio 1916), s. 29, 63, 74, 76, 88, 91, 107–108, 149. Risto Reuna, *Puutyöläisten historia I. Puutyöläisten keskitetty järjestötoiminta teollistumisen sosiaalista taustaa vasten 1800-luvulta vuoteen 1930* (Helsinki 1984), s. 345–348. *Työmies* 3.5.1915.

så att man 1916 var nere i strax under 4000 medlemmar. Över hälften av medlemmarna var dessutom befriade från medlemsavgifter.⁴

Förbundet förutsåg i augusti 1914 tydligen ett närapå totalt stopp för verksamheten och beslöt att inte uppbära förbundsavgifter då arbetet vid sågarna på grund av kriget förr eller senare skulle upphöra. Vidare beslöt man att inskränka antalet anställda. Förbundsledningen ansåg att det knappast fanns möjligheter att få tillstånd att hålla möten. Agitation betraktades som lönlös, men förbundet beslöt att behålla sina bästa talare med lägre lön.⁵

I takt med den stigande arbetslösheten minskades förbundets möjligheter kontinuerligt. Man bedömde att det var omöjligt att ordna möten eftersom sågarna stod och arbetarna sökt sig till andra orter. Förbundsledningen beslöt i juni 1915 att ifall förhållandena inte blev bättre skulle man dra in agitatorstjänsten, som då innehades av Juho Pihlman.⁶

Facket som arbetsförmedlare

Sågarbetarförbundet inledde emellertid också nya verksamhetsformer. Under sommaren och hösten hade förbundet försökt skaffa arbetsplatser åt arbetslösa samt ordna resor åt dem från hemorten till arbetsplatsen. För detta ändamål hade förbundet även fått stöd av senaten i form

⁴ Aulis Alanen, *Suomen puutyöläisten järjestötoiminnan vaiheita. 25 vuotta Suomen puutyöväenliiton toimintaa, puolivuosisataa puutyöläisten ammatillista liikettä* (Vaasa 1956), s. 11–16, 32–36, 43–44. Reuna, s. 144–176, 247–248, 252–268.

⁵ SSTL t. Pihlman 7.8.1914 o. 11.9.1914, breven ingår i den undersökningskommittés (Uk) arkiv som tillsattes för att undersöka värvningen av skogsarbetare till Ryssland. Arkivet ingår i Frihetkrigets arkiv (FrA) 804, RA, den samling av handlingar som beslagtogs av de vita 1918.

⁶ SSTL t. Pihlman 28.6.1915, FrA 804. Redan i september försökte man dock ordna arbete för Pihlman som skulle resa omkring och besöka de sågar där driften var igång, d:o t. d:o 24.9.1915, FrA 804.

Pihlman hade tillträtt posten som agitator i februari 1913. Fram till världskrigets utbrott hann han grunda åtminstone fyra lokalavdelningar och medla i flera arbetskonflikter. Hans egentliga bas fanns i S:t André, där han var ordförande i förbundets lokalavdelning som grundats 1907. Han var aktiv i ortens andelshandel, representerade S:t André vid det andra torpärmötet 1907 och uppställdes som lantdagsmannakandidat i Viborgs läns östra valkrets 1907. *Suomen sahateollisuustyöväen liitto 1906–1916*, s. 107, 135, 147, 151, 154, 161–162. Hannu Soikkanen, *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia* (Helsinki 1970), s. 201, 214, 227.

Ofosterländskt galleri.

Skränfocken, f. d. studeranden och strejkkommissarien
Haapalainen.

I borgerliga ögon var Haapalainen urtypen för en röd radikal, här avporträtterad i Fyrens "ofosterländska galleri" efter storstrejken (51/23.12.1905, omtryckt 27/3.7.1909 under rubriken "Våra fallna folkhjältar").

av fribiljetter på järnvägarna.⁷ Annat stöd kunde man inte påräkna av det allmänna, kejsaren hade redan före kriget avslagit lantdagens anhållan om arbetslöshetsunderstöd och höll fast vid denna linje också under kriget.⁸

Experimenten med arbetsförmedling och senare värvningen till Ryssland var synbarligen i mycket hög grad resultat av förbundets ombudsmans aktivitet. Eero Haapalainen (1880–1938?), ombudsman sedan 1912, hör till de mera gåtfulla personligheterna inom den tidiga arbetarrörelsen med en märklig förmåga att halka ned från höga poster inom arbetarrörelsen och klättra upp igen. Sjömanssonen Haapalainen blev student 1901 och den första ordföranden i studenternas socialdemokratiska förening, som levererade många av partiets ledare. Åren 1903–1906 var han redaktör vid *Työmies* och 1907 vid *Työ*. Vid storstrejken 1906 var han en av de ledande inom röda gardet. Bilden av

⁷ Haapalainenens redogörelse, *Eteenpäin* 30.11.1915.

⁸ Sen.ekon.dep. prot. 3.6.1914, p. 27, 9.6., p. 99–101, 25.8.1914, p. 239, 29.6.1915, p. 629, RA.

Haapalainen har präglats av att han ofta befann sig på den radikalaste linjen inom partiet, liksom även av hans allmänt kända obehärskade bruk av starka drycker, särskilt i kritiska lägen. Spritmissbruk försatte honom upprepade gånger i svåra situationer och tvingade honom att avgå från förtroendeposter inom partiet och facket. Dessa skandaler gav honom ett eftermäle som en samvets- och karaktärlös skurk.⁹

Haapalainen hann emellertid också under sin bana inom arbetarrörelsen i Finland visa upp en annan sida. Han uppträdde i flera sammanhang som en energisk, ansvarsställande och närmast försiktig fackföreningsledare, bl.a. som sekreterare i den fackliga lokalorganisationen i Helsingfors 1906, som första ordförande för landsorganisationen 1907–1911 och som ombudsman för sågarbetarförbundet. Han publicerade också flera översättningar och skrifter i fackliga frågor där han visade stor beläsenhet. Också hans fackliga bana stördes av skandaler och konflikter; han avgick sålunda två gånger från ordförandeposten i landsorganisationen före mandatperiodens utgång.¹⁰

Tanken att ett fackförbund skulle åta sig värvning och förmedling av arbetare var inte något som sågarbetarförbundet hittat på på egen hand. Vid landsorganisationens möte för förbundens funktionärer i början av oktober 1915 konstaterades att förbunden försökt hjälpa sina medlemmar att få arbete och att verksamheten borde fortsätta. Den kunde dock inte bli ett bestående inslag, men under den exceptionella arbetslösheten var det motiverat att försöka hjälpa medlemmarna också genom arbetsförmedling i samarbete med myndigheter och eventuellt t.o.m. arbetsgivare.¹¹ Synbarligen hade det svåra läget övertygat många arbetarledare om nödvändigheten av avsteg från den renläriga fackföreningslinje som LO tidigare mycket strikt hållit fast vid. Haapalainen, som var en anhängare av konsumentkooperation, hade t.ex. själv tidigare som ordförande för LO bestämt motsatt sig arbetarandelslag inom

⁹ Hannu Soikkanen, 'Eero Haapalainen', Hannu Soikkanen (red.), *Tiennäyttäjät. Suomen työväenliikkeen merkkimichiä Ursinista Tanneriin 2* (Helsinki 1967), s. 111–158. Alanen, s. 35–36. Haapalainen förekommer som den "degenererade alkoholisten" i A. Olsjanskij's [Siepelgas] roman *En sovjetspion i Helsingfors* (Helsingfors 1931), s. 79.

¹⁰ Pirjo Ala-Kapee & Marjaana Valkonen, *Yhdessä elämä turvalliseksi. SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930* (Helsinki 1982), passim, särskilt s. 194–195, 234. Soikkanen, 'Eero Haapalainen', s. 136–150.

¹¹ Referat i *Työmies* 5.10.1915, *Eteenpäin* 9.10.1915.

stuveribranschen, eftersom han ansåg att dessa som företag stred mot fackföreningsrörelsens principer.¹²

För Haapalainen framstod värnningssaktionen trots detta synbarligen inte som något helt exceptionellt. Han hade 1912 hävdad att fackföreningsrörelsen inte enbart skulle vara en organisation för arbetskonflikter, utan visa en bred solidaritet genom att ta hand om familjer och arbetslösa samt bedriva arbetsförmedling. Hösten 1915 motiverade Haapalainen sin uppfattning teoretiskt genom att hävda att fackföreningsrörelsens uppgift var att tillvarata medlemmarnas materiella och andliga intressen i allmänhet. Förbundens verksamhet borde därför utvidgas till nya områden så att de kunde gagna sina medlemmar i flera avseenden än tidigare. Ett sådant område var arbetsförmedling, där man trots tidigare beslut inte uppnått resultat. En arbetsförmedling i egen regi kunde bli "ett mäktigt vapen i de organiserades hand". Om man fick till stånd ett kollektivavtal var det viktigt att genom platsförmedling kunna flytta överflödigt arbetskraft så att arbetarna inte underbjöd varandra. Arbetsgivarna hade insett vikten av en egen arbetsförmedling. Fackförbunden borde också ta upp saken och Haapalainen tvekade inte att lyfta fram sitt eget förbund som förebild:

En arbetsplatsförmedling, bedriven av fackförbunden, är ägnad att göra klart även för oorganiserade, att förbundet förmår bereda sina medlemmar direkta fördelar, och även från agitatorisk synpunkt sett har alltså en sådan verksamhet betydelse.

Särskilt under nuvarande förhållanden, då det i allmänhet erbjuder svårigheter att föra den fackliga rörelsen framåt i Finland är det skäl att begagna sig av ovan sagda möjlighet att värka.

Förbundet har också rönt framgång i sina strävanden ity att det under förloppet av några månader lyckats skaffa plats åt flere hundratal av sina medlemmar och sålunda hjälpt dem i kampen för tillvaron.¹³

¹² Tapio Bergholm, *Kovaa peliä kuljetusalalla. Kuljetusalan ammattiyhdistystoiminta vuoteen 1924* (Helsinki 1988), s. 128, 138, 149, 180–185. Henrik Stenius, 'Organisering och motorganisering inom stuveribranschen 1904–1907' *HTF* 1978, s. 223. Ala-Kapee & Valkonen, s. 302–303.

¹³ Haapalainen cit. i *Arbetet* 19.10.1915. Ala-Kapee & Valkonen, s. 243.

Petrograds försörjning och den finländska arbetskraften

Vid samma möte den 4 oktober 1915 där fackförbundsfunktionärerna behandlade frågan om arbetsförmedling fick Haapalainen på landsorganisationens kansli veta att det pågick en värvning av skogsarbetare till Ryssland. Den hade ett direkt samband med det nya läge som inträtt efter krigsutbrottet. Petersburg växte kraftigt, från 1,9 milj. 1910 till 2,6 milj. invånare vid revolutionen, bl.a. på grund av strömmen av flyktingar från de av tyskarna ockuperade områdena.

I början av kriget inträdde brist på livsmedel och ved. Vedens betydelse ökade genom att Petersburg före kriget använt importerat kol. Nu behövdes ved såväl inom industrin och vid järnvägarna som för uppvärmning. Läget för invånarna var så svårt att en del fabriker i Petrograd lät sina arbetare köpa ved ur fabriken lager. Krigsministeriet ställde lastbilar till stadens förfogande för vedtransporter. Vedexporten från Olonets och Finland ökade starkt 1914–1916. Ett resultat av kriget blev att storfurstendömet i allt högre grad integrerades i Petrograds underhåll, främst med ved, smör och hö. Härtill kom den omfattande exporten av industriprodukter.¹⁴

Arbetslösheten i Finland medförde att man på olika håll tänkte sig att finländare kunde få arbete i Petrograd. En del arbetare sökte sig efter krigsutbrottet spontant till Petrograd där de utan språkkunskaper och kontakter råkade i trångmål och måste vända sig till finska passexpeditionen för att få hemresan betald. Ett cirkulär utfärdades kort senare till guvernörerna att dessa skulle varna länens invånare för att söka sig Petrograd ifall de inte var säkra på att få en arbetsplats. En varning mot att resa till Norge utfärdades i augusti 1915 med anledning av att de ryska konsulerna i Kristiania och Bergen blivit tvungna att hemsända utblottade finländska arbetssökande.¹⁵

¹⁴ Oiva Turpeinen, *Keisarillisen Venäjän viranomaisten suhtautuminen jääkäri-liikkeeseen*, Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 7 (Helsinki 1980), s. 168–169, 266–268. *Sanantuoja* 9. o. 16.10.1915. *Työ* 26.10.1915.

¹⁵ *Työmies* 24.9.1914. *Svenska Finland* 26.9. o. 7.10.1914. Sen.ekon.dep. prot. 4.11.1914, p. 47 o. 3.8.1915, BD 748/110 1914 o. BD 1061/103 1915, RA. Passexpeditionen beviljades ett tillägg till sitt anslag för hemsändande av lösdrivare, uttryckligen för att den haft så stora utgifter för hemsändande av arbetslösa som ej fått plats i Ryssland, BD 27/433 1915.

Det fanns också sådana i Finland som ansåg att de arbetslösa kunde placeras i den ryska

På förslag av handels- och industriexpeditonen anhöll senaten i september 1914 att generalguvernören skulle försöka förhandla om möjligheter att bereda arbetslösa finländare utkomst i Ryssland. Kejsardömet's handels- och industriminister meddelade emellertid att det rådde arbetslöshet också i Ryssland.¹⁶

Det allt totalare kriget ökade kraven på användning av alla tillgängliga människoreserver: vid fronten, i befästringsarbeten, inom krigsindustrin eller för arméns och städernas underhåll. Av denna orsak ändrades de ryska myndigheternas inställning radikalt redan ett år efter krigsutbrottet. Snart önskade man förbjuda Amerika-emigration från Finland eftersom det fanns arbete i Ryssland och ett förbud utfärdades i början av 1916. Från ryskt håll framfördes krav på att finländarna, som ej gjorde värnplikt och kom lättare undan, borde beredas arbete inom krigsindustrin. Eftersom det rådde brist på arbetskraft i Ryssland väcktes planer på tvångsförflyttning av finländare. Generalguvernör Seyn visade vid årsskiftet 1915–1916 ett visst intresse för att överföra finländsk arbetskraft till Ryssland, men senaten uppgav då att arbetslösheten minskat genom nödhjälpsarbeten och att det endast rådde arbetslöshet i de skogsbaserade näringsgrenarna. Seyn anslöt sig sedan till uppfattningen att det inte fanns behov av att föra ut arbetskraft ur Finland och motsatte sig kraftåtgärder. Enligt honom användes den finländska arbetskraften redan effektivt för krigsansträngningarna.¹⁷

Generalguvernören var måhända inte helt medveten om saken, men det förekom en betydande arbetskraftsrörlighet till Ryssland. Arbetartidningarna i Viborg och Kuopio innehöll under 1915 en mängd annonser om arbete för vedhuggare. En del av dessa gällde synbarligen av-

armén, V.A. Lavonius menade i augusti 1914 att finländarna borde försvara riket; ytterligare en fördel skulle vara att man under den kommande arbetslösheten kunde sticka in löst och oroligt folk i armén där kronan skulle föda dem, Tekla Hultin, *Päiväkirjani kertoo 1914–1918 II* (Helsinki 1938) s. 55.

¹⁶ Sen.ekon.dep. prot. 24.9.1914, p. 358, 5.11.1914, p. 89. BD 887/128 1914, RA. *Työmies* 9.11.1914.

¹⁷ Sen.ekon.dep. prot. 25.1.1916, p. 388, RA. Turpeinen, *Keisarillisen Venäjän vi-ranomaisten subtautuminen*, s. 36–37, 40, 68, 84, 86, 113, 258–259, 262–269. Jfr även id., 'Jägarrörelsen och de ryska planerna på att inkalla finländare till militärtjänst år 1916', *HTF* 1979, s. 329–340.

verkningar i eget land för den ryska marknaden, men dessutom förekom en förbluffande stor värvning av arbetare till Ryssland.¹⁸

Särskilt i Viborgstidningen *Työ* ingick en mängd annonser rörande arbetstillfällena i Ryssland. Under två månader hösten 1915 erbjöds arbete vid minst ett dussin olika arbetsplatser på andra sidan gränsen. Ett "större antal" arbetare erbjöds arbete för kronan i Reval. Viborgs cementgjuteri värvade sten-, betong- och träarbetare, synbarligen till befästningsarbeten. Flera annonser gällde vedhuggning, avverkning eller järnvägsarbeten i trakten kring Petrograd. Några gällde icke-specificerade arbeten i staden. I en del fall utlovades som extra lockbete finska arbetsledare och ibland verkade någon som tidigare arbetat på ifrågavarande arbetsplats som värvare eller erbjöd sig att ledsaga intresserade till arbetsplatsen. I Uleåborg värvades 500 man för arbeten i Ingermanland under finländsk ledning samt ytterligare snickare som kunde tillverka skidor och kälkar.¹⁹

När sågarbetarförbundet beslöt sig för att förmedla arbetskraft till Ryssland gav man sig alltså in på ett område där det fanns andra företagare och ett där många redan hunnit få mycket dåliga erfarenheter. Tidningarna innehöll hösten 1915 en mängd avskräckande skildringar om hur det gått illa för finländare som låtit värva sig till arbeten i Ryssland. Främst gällde dessa arbetare som låtit värva sig till byggandet av Murmanbanan. Enligt tidningarna hade de av entreprenörer lurats till dåliga arbetsplatser och fått ut bara en del av sin lön. Återvändande arbetare strömmade hungriga och trasiga tillbaka över gränsen, i slutet av oktober 1915 kom 70–80 olyckliga till Joensuu. Något senare uppgavs att tiotals kommit till Viborg. Många hade värvats ända från Uleåborgs- och Kemi-trakten och måste få hjälp av fattigvården och polisen för att kunna ta sig hem. I Uleåborg övervägde man särskilda fattigvårdsåtgärder för familjer vilkas försörjare arbetade vid Murmanbanan. Några återvändande hävdade att sex finländska arbetare dött av hunger i Ryska

¹⁸ Jfr Max Engman, *S:t Petersburg och Finland. Migration och influens 1703–1917*, Bidrag till kännedom av Finland snatur och folk 130 (Helsingfors 1983), s. 215–216, 236. Sannolikt registrerades den mer eller mindre tillfälliga flyttning som behandlas i denna uppsats överhuvudtaget inte i passexpeditionens och församlingarnas register.

¹⁹ *Työ* 15.9.–15.11.1915 (t.ex. tre annonser 22.10.). *Sanantuoja* 7. o. 9.10.1915. *Oulun Sanomat* 23.10. o. 6.11.1915.

Karelen. De som arbetat på arbetsplatser där arbetena var i händerna på spekulerande entreprenörer hade råkat särskilt illa ut, medan man uppgav att kronans arbetsplatser var bättre.²⁰

Påståendena bemöttes från rysk sida. Järnvägsbyggnadsmyndigheterna uppgav att de igångsatt en undersökning, medan *Finlanskaja Gazeta* hävdade att en del av den överlopps arbetskraft som sökt sig till Ryssland var undermålig och att tidningarna i Finland därför inte borde skylla på de ryska arbetsgivarna. Seyn påpekade dock för kejsardömetts myndigheter att överföring av finländsk arbetskraft inte hade gett särskilt goda erfarenheter.²¹

Sågarbetarförbundet blir arbetarvärvare

Petrograds och kronans myndigheter hade vidtagit åtgärder för att trygga stadens vedtillgång för vintern 1915–1916, bl.a. genom att i kronoskogarna tillåta överavverkning av ved som skulle säljas på auktion. Forstavdelningen vid styrelsen för lantbruks- och riksdomänerna i Petrogradska och Pskovska guvernementen (Petrogradsko-Pskovskago upravlenija zemledelija i gosudarstvennyh imuščestv) avsåg att företa avverkningar i sina skogar och sände därför föreståndaren för vedanskaffningsorganisationen i Petrogradska guvernementet, äldre taxatorn P.S. Moškov till Finland för att värva skogsarbetare. Denne utnyttjade författaren och den tidigare arbetarrörelseaktivisten Mikko Uotinen från Terijoki som ombud och tolk.²²

Värvingen inleddes i Kuopio; i den lokala arbetartidningen *Sanantuoja* ingick den 25 september en annons som utlovade att ett obegränsat antal arbetare skulle antas för vedhuggning i statens skogar i Ingermanland omkr. 80 km från Petrograd. Intresserade kunde anmäla sig på

²⁰ *Sanantuoja* 28.9. o. 5.10.1915. *Työ* 30.10., 1., 4. o. 9.11.1915. *Kaiku* 5.10., 12. o. 26.11.1915. *Eteenpäin* 28.9.1915. *Arbetet* 2.11.1915.

²¹ *Oulun Sanomat* 27.10. o. 10.11.1915. Turpeinen, *Keisarillisen Venäjän viranomaisten suhtutuminen*, s. 70.

²² Uotinen var tidigare medlem i arbetarföreningen i Terijoki och var en ivrig rögdar-distanhängare 1905, men krävde snart att gardena skulle underordnas partiet. Han tillhörde 1905 partistyrelsen och spelade i början en roll inom träarbetarförbundet, *Soikkanen*, *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia*, s. 102, 134–139, 146–148, 154, 191.

Työmiehet huomatkaa!

Rajaton määrä työmiehiä otetaan halon hakkuuseen Venäjän valtion metsiin Inkerinmaalla (80 km. Pietarista).

Halkometsä on hyvää ja maksetaan 12 × 14 Tselvertin, noin 7 × 8 jalan, 8 1/4 verschokin, noin 14 tuum. pituisista haloista 1 rupl. 40 kop. syleltä ja rupl. 80 kop. pyöreistä 25 verschokin, noin vähän yli metrin pituisista haloista saman kokoiselta syleltä. Lähempiä tietoja saa vastaanottotilaisuudessa tšekäläisellä Poliisikamarilla tiistaina t.k. 28 p. kello 10—12 e.pp.

Matkaa varten tarvitsee olla poliisilaitoksen tai nimismiehen antama passi.

Työpaikalle annetaan vapaa matka.

Työttömät huomatkaa!

Työnpuutteessa olevia työläisiä kehoitetaan saapumaan työväentalolle perjantaina lokakuun 1 päivä klo 7 i.p. keskustelemaan työn vastaanottamisesta Inkerinmaalla ja niistä ehdoista joilla sitä vastaanotetaan.

T. Lapveteläinen.

Värning till domänsförvaltningens skogsarbeten i Kuopio i slutet av september, annonser i Sanantuojas 25. och 30.9.1915.

poliskammaren. Fem dagar senare sammankallades ett möte på Folkets Hus för att diskutera på vilka villkor man skulle ta emot arbete. Där godkändes ett av Moškov framlagt kontrakt. Värving pågick uppenbarligen även i Viborg, ty intresserade uppmanades i *Työ* vända sig till den kommunala arbetsförmedlingsbyrån.²³

Haapalainen och LO:s ordförande Oskari Tokoi sammanträffade med de båda värvarna i Helsingfors i början av oktober 1915. Enligt Haapalainen sågs det erbjudna kontraktet som osäkert då uppgifter om skogens beskaffenhet och andra förhållanden saknades. För att avvärja dylika misstankar erbjöd sig Moškov att visa skogarna, barackerna, matförråden o.a. för representanter för förbundet. Förbundsstyrelsen beslöt att sända Haapalainen och som experter på skogsarbeten förbundsstyrelsens ordförande, tidigare lantdagsmannen W. Heimonen och Pihlman

²³ *Sanantuojas* 25 o. 30.9.1915. Haapalainenens redogörelse, *Eteenpäin* 30.11.1915. *Työ* 1—2.10.1915.

samt Uotinen som tolk. Gruppen reste till avverkningsområdet i Izvara, den största forstodomänen i Tsarskoja Selo ujezd, omkr. 40 km sydväst om Gatschina, där man granskade skogen på kartor och i terrängen. Arbetsplatsen omfattade 240 kvadratverst och skogen befanns god – enligt en senare uppgift skulle Pihlman ha sagt att han inte sett så bra skog ens i Amerika. Man höll på att uppföra baracker för arbetarna och Moškov försäkrade att ett välutrustat sjukhus hade iordningställts. Ytterligare inspekterades livsmedelsförråden. Den 14 oktober underhandlade man om lönerna i Petrograd. Med hänvisning till att SSTL skulle skaffa arbetarna gratis resor på finska statsjärnvägarna lyckades förbundets representanter pressa upp lönerna från dem som Moškov erbjudit i Kuopio. Den ryska parten godkände avtalet omedelbart, men den finländska måste ytterligare skaffa sig fullmakter att underteckna. Vid ett möte i Kotka den 17 oktober godkändes avtalet sedan Moškov ytterligare lovat ersätta förbundets utgifter enligt räkning. Förbundet beslöt sålunda att igångsätta värvning och sände ut tre värvare, Arthur Sivenius till Österbotten, Heimonen till Savolax och Pihlman till Karelen. De fick i uppdrag att sända ut cirkulär, skaffa tolkar, arbetsledare o.s.v.²⁴

Avtalet stipulerade att förbundet åtog sig att på forstavdelningens bekostnad värva 2000 man. Arbetsvillkoren specificerades i detalj. Arbetarna kunde förses med verktyg; kostnaderna skulle dras av från lönen. Kontraktet garanterade fri sjukvård och full ersättning för insjuknade. Varje arbetare skulle avverka minst 50 famnar props, ifall arbetet avslutades innan de nått upp till detta beting skulle samma lön utgå. SSTL förband sig att sköta arbetarnas resor till Petrograd, medan forstavdelningen skulle stå för resan därifrån till arbetsplatsen. Förbundet åtog sig att ingå avtalen för forstavdelningens del samt att skaffa en av forstavdelningen avlönad arbetsledare per 220 arbetare. SSTL skulle se till att arbetarna blev försäkrade. Bostäderna skulle vara gratis. En punkt som senare medförde konflikter var att endast lövträd och mindre barrträd fick fällas. Vidare stipulerades att skog i kärrområden skulle

²⁴ Haapalainens redogörelse, *Eteenpäin* 30.11.1915. SSTL:s förbundsstyrelsens prot. 17.10.1915, avskr. i FrA 804. Erik Amburger, *Ingermanland. Eine junge Provinz Russlands im Wirkungsbereich der Residenz und Weltstadt St. Petersburg-Leningrad I*, Beiträge zur Geschichte Osteuropas 13:1 (Köln 1980), s. 191.

Metsätyömiehiä

otetaan Suomen Sahateollisuustyöväen liiton välityksellä t. k. 28 päivänä Sortavalan Työväentalolla kello 5-7 i. p. ja 29 päivänä kello 9-12 päivällä. Joensuun Työväentalolla t. k. 31 päivänä kello 9 a. p. Michiä vastaan ottaa

J. Pihlman.
(Liiton esiamies).

Vähintään 2000 metsätyömiestä

saavat työtä Suomen Sahateollisuustyöväen liiton välityksellä Venäjällä. Työehtoja y. m. saa lähempi tietoja tistaina t. k. 28 p:nä Suonenjoella Työväentalolla klo 7 i. p., Kuopiossa Työväentalolla keskiviikkona t. k. 27 p:nä klo 7 i. p., Iisalmissa Työväentalolla torstaina t. k. 28 p:nä klo 7 i. p. ja Kajansissa Työväentalolla perjantaina t. k. 28 p:nä klo 7 i. p. Tilaisuuksiin saapuu liiton mies Meimonen, joka on käynyt tutkimaan paikat, ruokavartat y. m. ehdot, tekemään lähemmin selkoa asioista

Suomen Sahateollisuustyöväen liiton Liittotoimikunta.

Vähintään

2,000 metsätyömiestä

saa työtä Suomen Sahateollisuustyöväen liiton välityksellä Venäjällä.

Työehdoista ynnä muista saapi lähempiä tietoja 31 p:nä lokak. Rovaniemen työväentalolla, 2 p:nä marraskuuta Tornion t. y., 4 p:nä Kemian t. y., 7 p:nä Oulun t. y., 9 p:nä Raahen t. y., 11 p:nä Kokkolan t. y., 14 p:nä Pietarsaaren t. y., 17 p:nä Vaasan t. y., 21 p:nä Porin t. y. a. p., Reposaarella iltapäivällä.

Tilaisuuteen saapuu asiasta tekemään selkoa sekä värväämään miehet A. Sivenius.

Suomen Sahateollisuustyöväen liiton Liittotoimikunta.

Sågarbetarförbundets värningsannonser, Sanantuojat 19.10.1915, Työ 26.10.1915, Sosialidemokraatti 18.11.1915.

avverkas först då marken frusit. I ett cirkulär där avtalet avtrycktes och sändes ut till påseende gav SSTL ytterligare detaljer och meddelade att förbundet ansåg villkoren tillfredsställande. Man påpekade att arbetsgivarna i Finland kunnat hålla lönerna nere trots dyrtiden, men att ifall arbetare begav sig till Ryssland skulle arbetsgivarna bli tvungna att höja lönerna. Förbundet uppmanade sina avdelningar att ta reda på hur många arbetare som var redo att ge sig iväg och inrapportera detta till förbundet.²⁵

Haapalainen utlade värtaligt fördelarna med avtalet och prisade arbetsförhållandena och förbundets arrangemang. Han framställde företaget både som en åtgärd mot det egna landets arbetsgivare, som skulle tvingas höja lönerna, och som ett av förbundet framförhandlat gott arbetstillfälle.²⁶ Förbundet hade därmed bundit sig vid och tagit ansvar för företaget, något som i arbetarnas ögon förstärktes då det gick ut med stora annonser. I åtminstone en notis underströks att värvningen

²⁵ SSTL:s cirkulär; avtalet trycktes åtminstone i *Eteenpäin* 21.10.1915, *Työ* 23.10.1915, *Oulun Sanomat* 26.10.1915.

²⁶ *Oulun Sanomat* 26.10.1915.

skedde genom förbundets förmedling och på dess ansvar (wälityksellä ja wastuulla).²⁷

Haapalainen själv informerade 21–25.10. i Kotka-trakten. Heimonen besökte 26–29.10. Suonenjoki, Kuopio, Idensalmi och Kajana. Pihlman informerade och tog emot anmälningar i tre dagar 24–26.10. i en mjölkbutik i Viborg och därefter 28–29.10 på Folkets hus i Sordavala och Joensuu. Sivenius utannonserade 23.10. att han med start i Rovaniemi 31.10. under de följande tre veckorna skulle besöka kuststäderna ned till Björneborg och på arbetarföreningarna informera om värvningen.²⁸

På grund av arbetsbristen var intresset för skogsarbetena stort. Exakta uppgifter om hur många som kom fram finns inte, den undersökningskommission som senare tillsattes uppskattade antalet till c:a 300, men betydligt flera begav sig iväg och ännu flera var intresserade. I Björneborg stod stadens sågar och 128 arbetare anmälde sig, men de kom aldrig iväg på grund av att företaget stoppades. När intresserade arbetare uppsökte stadens arbetartidnings redaktion organiserade förbundets avdelning mottagandet av anmälningar på olika håll i staden. Från Pihlava reste 60–70 man; de såg sig tvungna då sågen stod, ”sillä kädestä suuhun eläjä ei woi kuukausimääriä wartoilla työnsaantia”. I Uleåborg hade Sivenius värvat många och sedan överlämnat åt lokalavdelningen att sköta resten; 150 man anmälde sig och 65 hann skriva på kontraktet. I Brahestad där arbetslösheten var betydande hade ett hundratal arbetare varit redo att resa och tecknat på kontraktet.²⁹

Enbart på dessa orter hade Sivenius och avdelningarna fått ihop omkr. 500 man. Om operationen utvecklats som planerat skulle förbundet uppenbarligen inte ha haft några svårigheter att värva de kontrakterade 2000 skogsarbetarna.

Avtalet hade byggt på att senaten skulle bevilja fribiljetter för resan till Petrograd. När förbundet försökte utverka biljetter beslöt senaten emellertid att dylika i fortsättningen endast skulle beviljas för arbetare

²⁷ *Eteenpäin* 21.10.1915, *Sanantuojia* 19.10.1915, notisen i *Työ* 23.10.1915.

²⁸ *Eteenpäin* 21.10.1915, *Sanantuojia* 19.10.1915, *Työ* 23 o. 26.10.1915, *Oulun Sanomat* 23.10.1915.

²⁹ Brev till Uk från avd. 99, Björneborg 4.4.1916, Kaarlo Koukkula (avd. 56, Korkeasaari) 18.4.1916, avd. 7, Brahestad (protokollsutdrag) 16.4.1916, Juho Kaski (avd. 48 Pihlava) 12.4.1916, avd. 47, Raumo 18.4.1916, FrA 804. *Sosialidemokraatti* 2–4. o. 11.11.1915.

som sändes till hemorten. SSTL förklarade genom Sivenius som reste till Petrograd, att avtalet skulle förfalla ifall forstavdelningen inte gick med på att betala resorna. Denna beslöt att tillsvidare tillskjuta pengar, men att SSTL skulle fortsätta sina försök att utverka biljetter av senaten.³⁰ Moškov vände sig emellertid via guvernören i Petrograd själv direkt till senaten med en anhållan om fribiljetter för 2000 vedhuggare från Finland till Petrograd. Som ett andra alternativ framlades att arbetarna skulle få resa gratis och att myndigheterna i kejsardömet i efterskott skulle erlägga priset för biljetterna till SJ. Senaten accepterade det senare alternativet.³¹

Hala skor och stora ord

När Sivenius den 23 oktober telegraferat in beskedet att forstavdelningen skulle bestrida resekostnaderna kunde man sätta igång. Resan för den första kontingenten började dock gå på tok redan vid samlingen i Viborg. I tidningsannonserna hade förbundet meddelat att avresorna skulle ske från Viborg varje fredag fr.o.m. 29.10. Enligt Haapalainens senare uppgift var avsikten att resa med tåget 19.45 från Viborg med ankomst kort före midnatt till Finländska Bangården i Petrograd. Därifrån skulle man ta spårvagn till Baltiska stationen, varifrån ett tåg avgick 0.50. Enligt Haapalainen var avsikten med den som det skulle visa sig alltför snäva tidtabellen att männen inte skulle tappas bort i folkvimmel i Petrograd. Flera vittnen uppgav dock senare att avsikten varit att resa med eftermiddagståget, vilket även uppgivits i annonser; likaså uppgavs att beställda spårvagnar hade mött det tidigare tåget i Petrograd, men inte det senare – vilket enligt Haapalainen berodde på att Moškov inte fått ett telegram som han skickat. Vid samlingen på Folkets Hus i Viborg utdelades av förbundet inköpta verktyg och matbestick åt dem som så önskade. Alla uppmanades köpa mat och växla

³⁰ Haapalainens redogörelse, *Eteenpäin* 2.12.1915.

³¹ BD 11745/171 1915. Sen. ekon.dep. prot. 26.10.1915, p. 343, RA. *Eteenpäin* 2–7.12.1915. När Haapalainen besökte Helsingfors för att ta emot biljetterna fick han veta att de endast skulle ges åt en person med domänförvaltningens fullmakt. En sådan fick han först den 10 november; han hann emellertid besöka Helsingfors först en vecka senare varvid han överförde sin fullmakt på Tokoi. Denne fick slutligen ut biljetterna, men då behövdes de inte längre.

Sancta Libertas och Styx Aleoholica.

Motsättningen mellan socialdemokraternas förbudslagskrav och en del ledares alkoholproblem utgjorde ett tacksamt ämne för skämtteckningar. Fyren (27/3.7.1909) visar åtföljd av en dikt av Sepia [Rafael Lindquist] hur Sancta Libertas tronar med "purpurläpparnas svafvelregn", "i folkhjärtehägn ... i frasernas hermelin på jämlikhetslögnens urna" under sin blodröda baldakin (frygiska mössa) buren av "frihetens tempelherrar". Det enda som "stör den heliga frihetsgudinnans humör ... är alkohol-hafvets Styx", där rusalkorna, de syndiga nyfserna Punssi, Pompa och Viina lockar tempelherrarna. Av de fallna syns bara hattarna, som tillhör veteranerna Tainio och Salin samt Naaralainen och A. Mäkelins, två socialdemokratiska lantdagsmän som tvingades ta avsked från lantdagen sedan de uppträtt berusade offentligt. När Haapalainen (som efter spritskandalen avgått från ordförandeposten i LO) "i syndens Talatta har ramlat – med tredubbel duns" var det enda som kunde rädda Sancta Libertas att Ryssland utfärdade ett förbud mot rusalkornas plask.

pengar. Biljetter utdelades slutligen för 154 man som bildade den första kontingenten, de flesta från Kotka-trakten och östra Finland.³²

Redan på dagen i Viborg uppstod missnöje med att Haapalainen inte visade sig; ett rykte började sprida sig att denne tillbringat dagen på hotell. Själv hävdade han efteråt att han bäst kunnat sköta telefonkontaktarna därifrån. På grund av att männen på Folkets Hus inte fick ordentliga direktiv i tid blev de tvungna att rusa till tåget. Saken förbättrades inte av att männen upptäckte att Haapalainen var berusad. Senare rådde delade meningar om graden, vittnen hävdade allt från salongsberusning till redlöshet – några hävdade att Haapalainen vid avresan måste hålla i sig i en lyktstolpe. Några män från S:t André påstod att han delade ut biljetter med så rund hand att envar som råkade befinna sig på stationen fick en biljett. När Haapalainen i tåget delat ut spår-vagnspengar för resan i Petrograd steg han av i Raivola för att gå till sin egen vagn. På grund av fylla eller oförsiktighet blev han efter tåget. Själv påstod han att detta berodde på att det långa tåget med många godsvagnar startade överraskande och med så hög fart att han inte hann stiga in i sin egen vagn – senare skyllde han ytterligare på nysnö och hala skor. Han försökte telegrafera till följande station att männen skulle stiga av, men de beslöt att fortsätta. Själv hann han till Petrograd först med morgontåget följande dag.³³

Tåget anlände försenat till Petrograd och det fanns ingen möjlighet att få resgodset med arbetsredskapen tullbehandlat, varför Moškov utverkade tillstånd för männen att övernatta i Finländska stationens tredjeklass väntsal. Följande dag lyckades man inte få ut bagaget i tid, utan blev tvungen att lämna kvar 12 man som skulle komma senare. En del av truppen hade fallit bort redan i Viborg och ett trettiotal försvann i Petrograd. När man kom fram till Volosovo station visade det sig att det var 35 verst till barackerna. När man kom fram var köket inte klart, utan de trötta männen fick vänta på maten. När arbetsverktygen ytterligare försenades var irritationen betydande.

³² *Eteenpäin* 23. o. 30.10.1915. Haapalainenens redogörelse, *Eteenpäin* 2.12.1915. Pihlman i *Työ* 10.12.1915. Intyg från S:t André 5.4.1916 o. Uk prot. 24.9.1916, FrA 804.

³³ Haapalainenens redogörelse, *Eteenpäin* 2.12.1915. Avd. 84, S:t André t. Uk 5.4.1916, SSSL t. Uk 15.6.1916 o. Uk prot. 24.9.1916, FrA 804. Enligt *Eteenpäin* 30.10.1915 uppgick antalet resfärdiga arbetare till 200 man, medan Haapalainen uppgav att 154 fick biljetter, vilket kunde tyda på att en del stannade i Viborg.

Haapalainen försökte organisera verksamheten i fackförbundets egen regi:

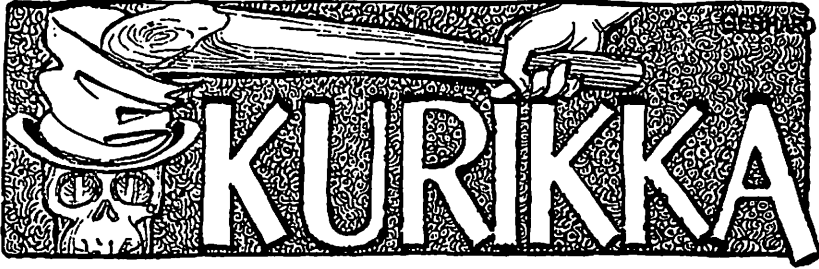
Tarkoitus oli luoda metsään kullekin parakille oma yhteiskunta, missä on käytännössä työläisten oma itsehallinto. Tämän yhteiskunnan pohjaksi asetettiin ammatillinen järjestö. Sentähden liiton asiamies heti esitti parakissa oleville työläisille, että perustettaisiin sinne yhdistys, johon kuuluisivat kaikki työläiset ja tämä yhdistys laatisi itselleen säännöt liiton sääntöjen malliin, walitseisi toimikunnan ja kaikki tarpeelliset wirkailijat ja komiteat. Tähän tietenk in ryhdyttiin ja yhdistys perustettiin muutamassa minuutissa.³⁴

Förbundets avdelningar höll dock inte några möten och spelade överhuvudtaget ingen roll. Under tiden samlades den andra kontingenten i Viborg för avfärd den 5 november, denna gång med eftermiddagståget. Också nu gick det på tok. Från Björneborg hade 57 man anlänt utan pass och måste lämnas kvar då sammanlagt 66 man reste. Haapalainen var åter alkoholpåverkad. Enligt ett av vittnena, Hugo Salmela var Haapalainen ”ikävä kyllä ei ollut aivan normaalikunnossa, vaan vähän nauttinut alkohoolia ei silti allekirjoittaneen mielestä häiritsevästi”. Själv hävdade han senare att han inte på hela dagen hunnit vare sig äta eller dricka. När Haapalainen talade för de män som på morgonen samlats vid Folkets hus i Viborg – bedömningarna av antalet närvarande varierade mellan Salmelas 150 och Pihlmans 800 – skroderade han med vad Salmela kallade ”hänelle ominaisella kuin myöskin jyrkällä puhetaivalaan”:

Roistot ja hulikaanit menkööt huutiin, niitä ei mukana tarwita. Joka parakille minä perustan Sahaliiton osaston ja joka ei tottele sen määräyksiä, niin se lähetetään rintaamaan ja siellä tapetaan.³⁵

³⁴ Haapalainen redogörelse, *Eteenpäin* 2.12.1915. Övers: ”Avsikten var att i skogen skapa ett eget samhälle med arbetarsjälvstyre i praktiken vid varje barack. Grunden för självstyret skulle utgöras av facklig organisation. Därför föreslog förbundets ombudsman omedelbart för männen i baracken, att man skulle grunda en förening med samtliga arbetare som medlemmar och att denna skulle uppgöra stadgar för sig enligt förbundets modell, välja styrelse och alla behövliga funktionärer och kommittéer. Det här gick man naturligtvis igång med och föreningen grundades inom några minuter.”

³⁵ Cit. enl. Pihlman i *Työ* 10.12.1915; övers: ”Skurkar och huliganer kan dra åt h-e, sådana behövs inte. I varje barack grundar jag en avdelning av sågförbundet och den som inte lyder dess order skickas till fronten och avlivas.” Likartat i Salmelas redogörelse 19.4.1916, medan Haapalainen bestred att han sagt något om fronten och avrättning, SSTL

KURIKKA

N:o 1 — Tammikuun 1 p:nä 1916.

Piirtänyt O. Fogelberg.

(S.H.) Kun Jero Huopalainen vei kansaa korpeen puhui hän läksiätsiksi: »Roistot ja hutikaanit pysykööt poissa. Jokaiseen paraktiin minä perustan sahaliiton osaston ja joka ei loittele määräyksää, ne suoraa päätä ammutaan. Ymmärrättikö?»
Mutta kun korpeen oli päästy puhui kansa niin, että Jero katsoi viisaimmaksi pysyä sieltä poissa.

Haapalainen försvarade sig senare med att han försökt skrämma bort huliganer, spekulanter och kortspelare, men detta var inte ett språkbruk som organiserade arbetare var redo att svälja av en funktionär som avlönades med deras medlemsavgifter. De församlade arbetarna började ropa att man inte tänkte acceptera sådant okamratligt språk, att Haapalainen var full och att man vägrade resa. Salmela lyckades lugna arbetarna som gick med på att resa med eftermiddagståget.

Vid Starckjohanns järnhandel utdelades arbetsredskap, men på grund av missförstånd i fråga om hur detta skulle gå till uppstod förvirring och alla fick inte vad de behövde, medan andra kvitterade ut verktyg utan att bege sig iväg till arbetsplatsen. Under vistelsen i Viborg kom Haapalainen och Pihlman ihop sig. Enligt Salmela var den senare också påverkad och vägrade låta Haapalainen kommendera sig. Haapalainen avskedade Pihlman på stående fot, vilket denne motsatte sig med resultatet att Haapalainen körde ut honom. Den andra kontingentens resa avlöpte utan problem, liksom även resan för en restgrupp om 72 man, d.v.s. männen från Björneborg och en del andra, som Salmela ledsagade några dagar senare.³⁶

Sågarbetarförbundet lärde sig av misstagen under de två första resorna och gav i tidningarna noggranna direktiv, bl.a. för hur avdelningarna skulle anmäla antalet intresserade och om pass, klädsel, arbetsredskap, bestick och förhållningsorder under resan. Man inskräppte, att envar noggrant måste följa direktiven och arbetsavtalets bestämmelser. Med erfarenheterna från de första resorna och de nya direktiven borde det ha funnits goda möjligheter att transportera de värvade arbetarna till Ingermanland och genomföra avverkningarna.³⁷

t. Uk 15.6.1916 o. Uk prot. 24.9.1916, FrA 804. Enligt Salmela var Haaalainen påverkad, men "ei silloin ainakaan ollut siinä kunnossa että ei olisi tietänyt tai muistanut tehtävää". Hugo Salmela var åtminstone sedan 1909 aktiv i förbundet, men är mest känd som legendarisk röd befälhavare över den västra fronten 1918.

³⁶ Salmelas redogörelse, FrA 804. Haapalainenens redogörelse, *Eteenpäin* 4.12.1915. Pihlmans redogörelse i *Työ* 10.12.1915.

³⁷ T.ex. *Työ* 6. o. 12.11.1915, särskilt två annonser i *Eteenpäin* 16.11.1915, även publ. i andra arbetartidningar. Förbundet publicerade redan 3.11.1915 i *Työmies* en mycket positiv beskrivning av hur aktionen framskred samt direktiv för följande grupp. Förbundet hade dock svårigheter med informationen och att skaffa fram biljetter, jfr t.ex. *Sosialidemokraattis* uppgifter 11.11.1915 om 100 man som förgäves väntade på direktiv och biljetter i Björneborg.

Pietariin halkotöihin lähteville metsätyöläisille.

Täten ilmoitetaan, että niiden työläisten, jotka matkustavat Sahaleollisuusyöväen liiton vätytyksellä Pietarin kuvernementin metsätyöhön, tulee asapaa Viipurin niin ajolasa perjantaina, että ovat Viipurin työväentalolla klo 9 samalla. Siellä heille annetaan työaseet, jos tšel-lään ei ole mukana sekä selitetään tarkasti miten matka tehdään. Työ-miesten lähetys tapahtuu joka viikon perjantaina Viipurista.

Työläisten matkat Suomessa ja Venäjän rautateillä ovat vapaat. Sahaleollisuusyöväen liiton osastojen tulee liiton toimistoon Kotkaan noin viikkoa ennen sitä päivää, jolloin heillä matkalle lähtevät miehet ovat valmiit, ilmoittaa, kuinka monta miestä on lähössä. Sen ilmoit-tuksen nojalla lähetetään heille vapaaliput Suomen rautateillä.

Sahaleollisuusyöväen liitotoimikunnan

puolesta:
Eero Haapalainen, liiton esimies. (Työ 2765)

Ennenpäin, Työmieh. Hämeen Voima, Kemian Liitt. Sosialidemokratia, Vapaus, Oikeus, Sosiaali, Vapaa Sana, Kannan Aina, Pohjan Työväk ja Suomen Työväk l. h. l. n. 120 em. n. 7 pain.

Erehdysten välttämiseksi.

Pietarin kuvernementin matkustavien metallityöläisten huomioon.

- 1) Ennenkuin voi lähtää matkalle, tulee jokaisella työlläistä olla passi oman- kea vieras Venäjällä.
  - 2) Kottaan ei vappuina matkassa lähtökortteja anneta, kokonaisu- työlläistä Viipurista k. j. j. klo klo 9 a. p. Siellä heille annetaan tarpeelliset ohjeet matkan varten. Lähtö Viipurista tapahtuu klo 2,40 yöpöydän vuorossa vuorossa. Pie- tarista saaputaan Kasaan klo 7,52. Kasaan tullaan kahdeksan vuorokautta on kapi- tterina mukana matkustajaväen kanssa. Puoliksi annetaan sinne lähtöä varten kassan kahdeksan euroon, ja näitä kassaa otetaan pois kahdeksan 10 kop. jonka ro- haa hän myöhemmin saa takaisin. Pietarissa lähetään 1000 klo 12,00 ja saaputaan Vuokosaan aamulla klo 5 aamulla. Siellä lähetään matka (20-30 vuorok.) kassaa tullaan vass viidellä euroon. Tästä matkasta varten on jokaisella var tulla tšel-lään oviasta.
  - 3) Matkalla tulee jokaisella ehdottaa tarkasti seurata mitä ohjeita, jotka lähdössä on esittää.
  - 4) Matkalla ei saa lähtä huoneeseen pelkäämään ja jättämään ja matkustajien ja ruokaväen kanssa kassaa työlläistä, eivät otettavissa matkassa.
  - 5) Niille, jotka saavat ei ole, täytyy olla valmistautuneita työpäiville.
  - 6) Niille, jotka jätetään Suomessa Sahaleollisuusyöväen liiton toimistoon Pietaria ja Kasaan matkustajaväen kanssa, ei ole olettava samaa liia osuutta lähtöä varten annettua kassaa, jonne työlläistä eivät eivät ole niin perustettu kuin kassaan otetaan.
  - 7) Työlläistä viidellä viikolla ei ostanta on matkat, mikä halokassa saadassa po- rakkeihin lähtöä.
  - 8) Kottaan työlläistä, joka ottaa tšel-lään on tarkasti noudattava: hu- maten kassalla, että joutuu ei ei tehdä mitään kuin kassalla.
- Suomen Sahaleollisuusyöväen liitotoimikunnan puolesta:
Eero Haapalainen.

Efter problemen med den första kontingenten utfärdade sårarbetarförbundet detaljerade direktiv (Työ 6. och 12.11.1915).

Åt skogen

I skogen gick det under tiden åt skogen; med Haapalainens ord uppstod "fullständigt kaos".³⁸ Arbetarna ansåg att förhållandena inte motsvarade de utlovade och en del vägrade arbeta. Domänförvaltningen vägrade åter betala ut förskott åt dem som inte arbetade, varför de blev utan mat.

Klagomålen gällde bl.a. att barackerna var fuktiga och farliga för hälsan, men det huvudsakliga missnöjet gällde skogen. Den var inte så bra som uppgivits, delvis måste man arbeta i kärrmarker med gles skog och förbudet att fälla större barrträd innebar att man inte nådde tillräckliga dagsförtjänster, vilket fick en del av männen att vägra ta emot de områden som tilldelats dem. En total strejk kunde dock undvikas eftersom en del började arbeta. Krav på löneförhöjning framfördes i ett tidigt skede och missnöjet ökades av att man ansåg att lettiska arbetare i närheten fått sig tilldelade bättre delar av skogen. Vidare klagade man över bristen på brunnar och på maten, som bestod av limpa och te. En del

³⁸ Följande enligt Haapalainens och Salmelas redogörelser samt *Socialdemokraatti* 16.11.1915.

var missnöjda med det ryska brödet och det sibiriska smör som utdelades var förfaret. Allmänt ansågs att domämförvaltningen inte höll sin del av avtalet.

Förhållandena ledde till ordväxling mellan Haapalainen och männen. Två män från S:t André hävdade efteråt att Haapalainen uppträtt som en slavägare på en slavmarknad.³⁹ Denne ansåg att förhållandena kunde förbättras genom förhandlingar med domänstyrelsen och att han inte kunde föreslå löneförhöjningar i ett nyligen ingånget avtal, i synnerhet som det visat sig att de som inte nådde upp till hyggliga förtjänster aldrig arbetat i skogen förut. Haapalainen var redo att låta ett tiotal av de mest missnöjda män, som inte arbetat och endast bråkat, resa hem på förbundets bekostnad, men då anmälde ytterligare femtio man att de ville resa. Åt de senare meddelade Haapalainen att de skulle bli tvungna att arbeta tills de återbetalat sina förskott. Särskilt i den barack där Salmela befann sig var missnöjet stort och största delen av männen vägrade gå ut i skogen. En del av arbetarna sålde de verktyg som de kvitterat ut för att få pengar till hemresan.

Haapalainen beledsagade själv den 12 november den tredje ordinarie kontingenten som bestod av endast 35 man och som medförde verktyg och livsmedel från Viborg. Transporten till Petrograd gick nu med rutin, men under resan fick Haapalainen dåliga nyheter. Redan i Viborg ville en björneborgare som återvänt från skogsarbetet tala med honom och i Petrograd kom en annan som berättade att björneborgarna ville återvända. Haapalainen beslöt att stanna i Petrograd för att förhandla och skickade iväg gruppen med en tolk. På vägen till arbetsplatsen mötte de missnöjda återvändande och tvingade tolken att fördela reskassan. Då de kom fram vägrade domämförvaltningens representant att ge dem förskott eller mat annat än i utbyte mot arbete på grund av de bråk som tidigare uppstått. Nästan hela gruppen vände omedelbart om och reste tillbaka.

Haapalainen fick kontakt med forstavdelningen och rapporterade om de för finländarna odrägliga förhållandena och den hotande upplösningen. Avdelningens chef lovade följa med för att inspektera förhållandena om några dagar. Under tiden reste Haapalainen till Helsingfors för att kvittera ut biljetterna från senaten.

³⁹ Intyg 5.4.1916, FrA 804, RA.

Redan den 16 november kunde *Työ* rapportera att ett femtiotal man återvänt missnöjda över att arbetsvillkoren inte överensstämde med kontraktet. De uppgav att resten också skulle ha rest om de kunnat. Förbundet meddelade att man avsåg att förhandla om villkoren. Tidningen konstaterade att många arbetare fått lida och att det var mycket beklagligt under den rådande dyrtiden. *Eteenpäin* i Kotka hävdade dock ännu att uppgifterna var motsärande och att eventuella missförhållanden skulle rättas till när förbundets representanter företagit en undersökning på platsen.⁴⁰

Missnöjet hade vid denna tid blivit så stort att Salmela måste åka till Kotka för att avhämta Haapalainen. Forstavdelningens chef skickade Moškov med Haapalainen till Volosovo, där man undersökte förhållandena och skogen, varefter förhandlingarna fortsatte i Petrograd. Haapalainen framförde den 20 november skriftligt arbetarnas krav till domänförvaltningen. Parterna enades om förbättringar i bostads- och utspisningsförhållandena, men inte om lönen varvid förbundet meddelade att det inte skulle kunna skaffa överenskommet antal arbetare. Man konstaterade därför ömsesidigt att avtalet förfallit – en dryg månad efter undertecknandet. Sågarbetarförbundets representanter begick misstaget att inte omedelbart informera arbetarna ute i skogen, utan litade på myndigheternas försäkringar att de skulle sköta om saken. Arbetarna fick beskedet av domänförvaltningens representanter först fem dagar senare och kände sig förstäligt nog utlämnade och förolämpade av sitt eget förbund.

Haapalainen och Salmela menade efteråt att skogen inte var så dålig, men att ett problem var att en del arbetslösa utan erfarenhet av skogsarbete hade kommit med på resan och åstadkommit missnöje. Bättre förhållanden hade kunnat åstadkommas genom förhandlingar. Enligt dem skulle allt ha gått väl om man hade haft ordentliga och organiserade arbetare, men Salmela pekade också på en annan omständighet:

Mutta kun tämä oli liiton hommaama työ-maa niin useat ajattelivat että se on pehmeillä untuvatyynyillä lepäämistä ja myöskin saa olla niinkuin itse haluttua.⁴¹

⁴⁰ *Työ* 16.11.1915. *Eteenpäin* 18.11.1915.

⁴¹ Salmelas redogörelse, FrA 804, RA. Övers: "Men när det här var en arbetsplats som förbundet skaffat tänkte många att det var som att vila på mjuka dunkuddar och att de fick göra vad de ville."

Den finske sågarbetaren avlägsnar sig förbittrad, medan den ryske skogsherran blir stående med susande furor och brutet kontrakt (Työ 27.11.1915).

Haapalainen uttryckte samma dilemma i liknande ordalag:

Kun tällä kertaa työvoiman hankkijana esiintyi työväenjärjestö, arweli moni, että nyt sopii sen harteilla heittäytyä rentonaan ja esittää vaatimuksia sekä elää miten itse kukin parhaaksi näkee. Siinä yksi syy, että parakkeihin ei saatu järjestystä ja että työ ei sujunut.⁴²

⁴² Eteenpäin 9.12.1915. Övers. "När en arbetarorganisation den här gången skaffade arbetskraft tänkte många, att nu kunde man ta det lugnt på dess axlar och ställa krav samt leva som envar såg bäst. Det var en orsak till att man inte fick ordning i barackerna och till att arbetena inte löpte."

Työmiehi, Eteenpäin, Oulun Seuramat, Saara Tuomi, Sosialidemokratit, Vapaa Sana, Pitvää Tiedot, Vapaus, Kansan Laito 1 k. 1 n. 2 p. 100 mm. korkeat, ynn. 200 mm.

Täten ilmoitamme

Pietarin kuvernementtiin aikoneille työläisille,

että Suomen Sahateollisuustyöväen liitto ei enää ole missään tekemisissä Pietarin-Pakovin kuvernementtiin Maanviljelys- ja valtion omaisuuksien hallinnon kanssa t. k. 20 päivästä alkaen miesten lähettämiseen nähden senjälkeen kuin mainittu hallitus ei suostunut asianomaisten työläisten vaatimukseen saada 1 ruplan palkankorotuksen tehtävälle mitalle.

Suomen Sahateollisuustyöväen liitto.
Eero Haapalainen
(esimies)

Ilmoitus.

Tarvitaan työmiehiä valtion metsätöihin Pietarin läheisyyteen Levashovan asemalla, 6 km matka Mistolan kylään. Palkkaedut ovat seuraavat: haloilta 16 tuumaa pitkä 1 rupl. 50 kop. ja pötkyiltä 63 tuumaa pitkä 3 rupl. neliosyyltä. Puhdas tili kerta viikossa. Huom.! Asunnon ja ruuan saa lähellä olevista kylästä. Lähempiä tietoja saapi palkanvälitysliike Torkkelin kautta Maununk. 1, puh. 14 15.
Työ johtajat suomalaisia.

Sågarbetarförbundet måste i tidningarna meddela att det inte längre hade något att göra med värvningen till domänförvaltningens avverkningsarbeten (Työ 24.11.1915), men direkt värvning till kronans skogsarbeten i Ingermanland pågick, såsom framgår av en annons (Työ 11.11.1915).

Genom att ordna värvningen och garantera förhållandena hade sågarbetarförbundet och dess funktionärer försatt sig i en arbetsgivarposition i främmande förhållanden. Funktionärernas möjligheter att upprätthålla arbetsdisciplin komplicerades av att de var anställda av samma arbetare som de skulle leda. När Haapalainen genom sitt uppträdande dessutom förverkade den respekt han kunde ha haft blev detta ännu svårare.

Det förefaller även som om domänförvaltningen skulle ha fortsatt att värva på egen hand och därmed konkurrerat med sågarbetarförbundets aktion. I sin stora annons med resedirektiv underströk Haapalainen att de arbeten förbundet slutit avtal om inte skulle förväxlas med motsvarande arbeten i samma trakt som var ordnade på annat sätt. När avtalet sades upp fanns det omkr. 200 arbetare kvar och en del stannade en tid.⁴³

⁴³ Työ 11.11.1915. Platsförmedlingsbyrån Torkkeli i Viborg annonserade i början av november om kronans skogsarbeten och lockade med finländska arbetsledare. Uk prot. 24.9.1916, FrA 804.

Krav på utredning

Förbittringen över det skedda var stor på sina håll. Förbundets lokalavdelning i S:t André höll extraordinarie möte på Folkets hus redan den 9 november, alltså medan aktionen fortfarande pågick. Några medlemmar hade återvänt från Ryssland och berättade hur avtalen inte hållit och om Haapalainens uppträdande. Vid mötet krävdes att denne skulle avskedas och att avdelningen skulle förbjuda sina medlemmar att resa till de arbetsplatser förbundet ordnat. Avdelningen godkände efter diskussion ett mot Haaplainen kritiskt yttrande och krävde en utredning.⁴⁴

Beslutet sändes med protokollsutdrag till förbundet som fick motta liknande krav också från avdelningen i Juustila. *Työ* rapporterade att det i Viborg fanns män som kommit från Kemi och Gamlakarleby på egen bekostnad för att resa till skogsarbetena i Ryssland. Nu väntade de på att få fribiljetter för att resa hem. I slutet av oktober meddelade tidningen att ett tjugotal medellösa arbetare återvänt och skickats vidare med kronoskjuts. De hade uppgett att det då endast fanns omkr. 50 man kvar på arbetsplatsen.⁴⁵ *Työ* ställde sig bakom kraven på en utredning med motiveringen att den hade principiell betydelse. Arbetarna hade litat på förbundet, men slutresultat hade blivit ungefär detsamma som då privata spekulanter förmedlade arbetsplatser; en snabb utredning var därför nödvändig.⁴⁶

Liknande tongångar hördes från annat håll. *Sosialidemokraatti* i Björneborg rapporterade den 18 november att 35 man som återvänt med kronoskjuts klagat över förhållandena. Förvirringen inom sågarbetarförbundet framgick av att man inte lyckades stoppa sin egen annonskampanj. Tre dagar efter att avtalet sagts upp ingick en värvningsannons i *Sosialidemokraatti*, som även kunde berätta att arbetare samlats till utannonserade möten där Sivenius skulle redogöra för värvningen. Denne infann sig inte, vilket väckt stor förbittring.⁴⁷

⁴⁴ Prot. 9.11.1916, utdrag i FrA 804, även publ. i *Työ* 22.11.1915.

⁴⁵ *Työ* 23. o. 27.11.1915.

⁴⁶ *Työ* 23.11.1915.

⁴⁷ *Sosialidemokraatti* 18–23.11.1915 (cit. 23.11.1915). Haapalainen anklagade återavdelningarna för att de sände män utan att anmäla på förhand t.o.m. efter det förbundet genom annonser meddelat att det inte längre hade något att göra med värvningen, Haapalainens redogörelse, *Eteenpäin* 2.12.1915.

Den annons där Haapalainen meddelade att förbundet inte längre hade något att göra med skogsarbeten i Ingermanland publicerades den 24 november i *Työ*, men först tre dagar senare i *Sosialidemokraatti*, d.v.s. en vecka efter att avtalet sagts upp.

Kritiken ledde till att Haapalainen publicerade en redogörelse för hur avtalet sagts upp. Han hävdade att domämförvaltningen medgett avtalsbrott i fråga om skogens beskaffenhet. En grupp arbetare svarade i en insändare där de meddelade att Haapalainen hade rätt i fråga avtalets brister, men krävde en förklaring på varför han inte vid sitt besök på arbetsplatsen i slutet av oktober omedelbart litat på arbetarnas uppgifter om de förhållanden som sedan ledde till att avtalet sades upp. Arbetarna var också uppröda över Haapalainenens språkbruk och beteende.⁴⁸

Förbittringen ledde till letande efter syndabocker och Pihlman anklagades för att ha fört arbetarna bakom ljuset; värvningen skulle inte ha inletts utan hans expertutlåtande. Denne avvisade anklagelserna i en insändare där han redogjorde för hur den del av skogen han sett varit förstklassig björk- och aspskog och hur han strävat att ta tillvara männens intressen genom att föreslå att förbundet skulle placera tolkar, redskaps- och matförråd vid varje barack.⁴⁹

Den fortgående kritiken och Pihlmans inlägg förmådde Haapalainen att publicerade en lång och ingående redogörelse som publicerades i sammanlagt fem nummer av *Eteenpäin*.⁵⁰ Han redogjorde i detalj för aktionen och försvarade förbundets strävan att under de exceptionella förhållandena försöka tillvarata medlemmarnas intressen. Man hade strävat att skaffa arbete och samtidigt att åstadkomma en höjning av lönerna i hemlandet. Det senare hade också lyckats och därmed kunde aktionen försvaras även om den haft olyckliga följder för enskilda. Haapalainen avfärdade en del av kritiken med att den framförts mot bättre vetande, varmed han synbarligen avsåg Pihlman. Han påpekade vidare att redogörelsen torde ha visat att hans uppgift inte varit lätt och att man inte kunde anklaga honom för försummelse och slarv.

När de första tre delarna av Haapalainenens redogörelse publicerats i

⁴⁸ *Työ* 24. o. 26.11.1915.

⁴⁹ *Työ* 27.11.1915.

⁵⁰ 'Juttua siitä miten sahaliitto hommasi työläisiä Wenäjälle metsätöihin', *Eteenpäin* 30.11–9.12.1915.

Eteenpäin fattade Pihlman pennan för ett genmäle.⁵¹ Han började med att konstatera att Haapalainens redogörelse gick ut på att visa att också de största försummelse endast var till fördel. Han påpekade vidare att den tidigare avfärden från Viborg redan planerats och meddelats i tidningarna för den första kontingenten. Med en underförstådd hänvisning till Haapalainens dryckenskap konstaterade Pihlman att envar kunde dra sina egna slutsatser om vad förseningen berodde på.

Huvuddelen av Pihlmans kritik gick emellertid ut på att förbundet inte följt den plan dess representanter, inklusive han själv, gjort upp vid det första besöket på platsen. Likaså hade Haapalainen inte hört på arbetarnas klagomål eller brytt sig om att undersöka de verkliga förhållandena, utan koncentrerat sig på att skaffa nya "offer". I detta skede hade hela aktionen ännu kunnat stoppas utan större kostnader för förbundet eller arbetarna.

Pihlman konstaterade vidare att i en dylik fråga hade inget bort lämnas åt slumpen. Haapalainens oansvariga sätt att sköta värvningen hade övertygat arbetsgivaren om att denna inte behövde uppfylla sin del av avtalet. Pihlman anklagade vidare förbundet och Haapalainen för att man inte stoppat annonskampanjen i tid.

Frågan hade nu blivit en motsättning mellan Pihlman och några avdelning å ena sidan och Haapalainen och förbundsstyrelsen å den andra. Salmela utpekade Pihlmans hämndbegär som huvudorsak till efterspelet. Pihlman meddelade åter att han fortsatte att betrakta sig som anställd av förbundet tills han fått bestyrkt protkollutdrag med motiveringar för uppsägning.⁵²

Förbundsstyrelsen tog ställning till avdelningarnas krav i början av år 1916. Man konstaterade att eftersom ombudsmannen redan i offentligheten redogjort för frågan behövdes inga ytterligare undersökningar eller kommissioner. Styrelsen och ombudsmannen var enligt stadgarna redovisningsskyldiga endast inför förbundskongressen.⁵³

Avdelningen i S:t André nöjde sig inte med detta besked, utan vände sig till landsorganisationens styrelse. Detta upptogs inte väl inom sågar-

⁵¹ *Työ* 10–11.12.1915.

⁵² Salmelas redogörelse 19.4.1916, korrespondens mellan Pihlman o. SSTL jan.-febr. 1916, FrA 804.

⁵³ Prot. 9.1.1916, utdrag i FrA 804.

betarförbundet, vars relationer till landsorganisationens ledning var spända sedan konflikten kring den stora sågarbetarstrejken i Kotka våren 1914. Landsorganisationens ledning ingrep i den fyra månader långa strejken som medlare och undertecknade efter långa förhandlingar slutligen ett avtal som avslutade strejken mot förbundets och de strejkande arbetarnas vilja – första gången i organisationens historia.⁵⁴

Avdelningen i S:t André menade att den inte hade andra möjligheter än att be om hjälp av LO eftersom förbundet godkänt Haapalainens redogörelse.⁵⁵ SSTL:s styrelse fick vidare motta skrivelser från åtta avdelningar som krävde en förbunds-kongress eller, ifall en sådan inte kunde sammankallas, att en särskild undersökningskommission skulle tillsättas. Avdelningarna hotade med att upphöra med att betala in medlemsavgifter om förbundet inte gick med på deras krav. Styrelsen varnade avdelningarna för att de kunde bli uteslutna om de innehöll enskilda medlemmars avgifter. Haapalainen ansåg att man inte skulle försöka sammankalla en kongress eftersom dylika förbudits av myndigheterna. Däremot utsågs på hans förslag en undersökningskommission för att granska hans redogörelse.⁵⁶

Kraven på en förbundskonferens upphörde inte utan förbundet måste anordna en medlemsomröstning i frågan.⁵⁷ Förslaget om en förbunds-kongress förlorade, men missnöjet fortsatte, bl.a. krävdes att Haapalainen omedelbart borde avskedas. Förbundsstyrelsen meddelade sommaren 1916 att denne, trött på bråken kring skogsarbetena i Ryssland, meddelat att han var redo att avgå. Senare hade han dock meddelat att saken för hans del fick bli beroende av undersökningskommissionens avgörande. Med beaktande av detta och eftersom Haapalainen till förbundsstyrelsen meddelat att han i fortsättningen skulle iaktta nykterhet i förbundets tjänst, beslöt styrelsen att inte vidta några åtgärder.⁵⁸

⁵⁴ Alanen, s. 42–43. Reuna, s. 335–345. Ala-Kapee & Valkonen, s. 325–337. Konflikten präglades av en motsättning mellan Haapalainen och Oskari Tokoi, hans efterträdare som LO- ordförande. Situationen var nu den motsatta mot strejken 1907 då Haapalainen som LO-ordförande medlade i en strejk i Kotka och råkade i konflikt med de stridbara sågarbetarna. Oskari Tokoi, *Maanpakolaisen muistelmia* (Lathi 1947), s. 146–147, Reuna, s. 270–273.

⁵⁵ Avd. 84, S:t André t. LO odat, trol. 6.2.1916, FrA 804.

⁵⁶ Prot. 18.2.1916, utdrag. Cirkulär 1/18.2.1916, FrA 804.

⁵⁷ Cirkulär 2/26.3.1916, FrA 804.

⁵⁸ *Työmies* 6.8.1916.

Dödlig bykvtvätt

Helt oberoende av konflikten om en förbundskongress inledde undersökningskommissionen sitt arbete med ett sammanträde i landsorganisationens kansli i Helsingfors den 19 mars 1916. Förutom den av SSTL utsedde timmermannen Matti Paasivuori, hade LO utsett sin ordförande Oskari Tokoi och redaktören Artturi Aalto, medan avdelningen i Kotka utsett sågarbetare Robert Friman. Kommissionen kallade hovrättsauskultanten J.O. Arjanne till ordförande. Den såg som sin uppgift att undersöka hur avtalet mellan sågarbetarförbundet och den ryska arbetsgivaren kommit till och de åtgärder som vidtagits, m.a.o. värvningen i dess helhet. Den inbegärde samtliga handlingar i frågan och uppmanade sågarbetarförbundet att sända ut ett cirkulär med en begäran att avdelningarna och enskilda skulle inkomma med eventuella anmärkningar mot förbundet eller dess funktionärer. Vidare beslöt man uppmana Pihlman att inlämna en skriftlig redogörelse.⁵⁹

När kommissionen sammanträdde två månader senare i maj 1916 hade den fått in 34 skrivelser samt Pihlmans redogörelse. En tredjedel av skrivelserna var starkt kritiska mot Haapalainen och förbundet, en del redogjorde enbart för hur många som rest eller varit redo att resa, medan sex hävdade att hans redogörelse i stort sett stämde. Kritiken siktede speciellt in sig på de förluster som drabbat arbetarna genom uteblivna förtjänster samt på Haapalainenens uppträdande och förbundets förfarande. Några skrivelser krävde Haapalainenens avsked, avdelningen i Pihlava uppgav att medlemmarna vägrade betala medlemsavgift så länge denne var ombudsman. Några skrivelser kritiserade förbundet och Haapalainen för att de inte avbrutit företaget i tid, medan andra framhöll att arbetstillgången, avlöningen, inkvarteringen och maten var nöjaktiga i det skede då avtalet sades upp. I några skrivelser uppgavs att Haapalainen utvecklat en betydande energi för att åstadkomma förbättringar och att klagomålen kom från oorganiserade som inte borde ha fått komma med på resan.

Kommissionen beslöt att göra ett sammandrag av skrivelserna och begära in uttalanden av Haapalainen och förbundet. Dessa bestred samtliga anklagelser och hävdade att de framförts p.g.a. missförstånd och

⁵⁹ Uk prot. 19.3.1916, Cirkulär 19.3.1916, FrA 804.

bristande information eller mot bättre vetande. I slutet av juli konstaterade kommissionen att det material man fått in var så motstridigt att den skulle hålla en muntlig undersökning i Kotka.⁶⁰

Mötet hölls i september. Närvarande var förutom representanter för kommissionen och förbundet, Salmela och Pihlman samt arbetare från S:t André, Pihlava och två andra lokalavdelningar. Mötet blev hetsigt och prokollet uppger lakoniskt: "Kesken kokousta Pihlman kuitenkin kuoli". I tidningen uppgavs att han satt på en stol och fick hjärtslag och dog efter några minuter. Man tillkallade en läkare som bara kunde fastslå att livet hade flytt. Pihlman, som efterlämnade hustru och fyra barn, blev genom sin dramatiska bortgång en av de få lantdagsmän som avlidit innan de hunnit lämna in sin fullmakt.⁶¹

Kommittén gick igenom värvningen, men något nytt framkom inte; ett visst närmande skedde genom att Haapalainen medgav brister i organisationen och att man borde ha gallrat de värvade. De kritiska arbetarna medgav för sin del att förbundet gett en realistisk bild av förhållandena, som inte hade varit så dåliga om de ryska myndigheterna skulle ha hållit sin del av kontraktet. Likaså medgav de att en del oerfarna arbetare kommit med på resan.⁶²

Kommitténs rapport blev i huvudsak friande. Den konstaterade att förbundsstyrelsen haft rätt att också utan att höra medlemmarna sluta avtal om arbetsförmedling.⁶³ Kritiken att man först borde ha provat sig

⁶⁰ SSTL t Uk 15.6.1916, Uk prot. 20.5., 22.5. o. 28.7.1916 med bilagor, FrA 804.

⁶¹ *Työmies* 25.9. o. 4.10.1916. Tokoi nämner Pihlmans död i sina memoarer (s. 146), men misstar sig på hans förnamn och uppger felaktigt att dödsfallet skulle ha inträffat i samband med konflikten mellan sågarbetarförbundet och landsorganisationen rörande strejken i Kotka 1914. Pihlman hade invalts i lantdagen från Viborgs läns östra valkrets sommaren 1916.

⁶² Uk prot. 24.9.1916. Efter mötet fogade Haapalainen till protokollet ett under ed avgivet vittnesmål av Väinö Salmelainen där denne intygade att Pihlman sagt till honom att hela bråket (jupakka) inte skulle ha uppstått om inte han och Haapalainen hade råkat i gräl.

⁶³ Uk prot. 8.10.1916, rapporten trycktes och utsändes med SSTL:s medlemscirkulär 7/31.10.1916. Den citerades även med tillfredsställelse av Haapalainen i hans berättelse *Kertomus Suomen Sahateollisuusliiton toiminnasta v. 1912–1917* (Kotka 1917). Berättelsen behandlades först vid förbundskongressen 1919 då man konstaterade att det hade funnits ett och annat att anmärka, men beslöt att godkänna den eftersom de flesta av de dåtida funktionärerna var "förhindrade att höra kritiken" (d.v.s i landsflykt), *Suo-*

fram med en mindre grupp tillbakavisades med argumentet att 300 arbetare var ett litet antal i förhållande till det planerade. Kommittén konstaterade att avtalet fyllde rimliga krav och att de personer den hört uppgett att arbetsplatsen inte hade varit dålig om forstavdelningen hade uppfyllt sin del av avtalet. Likaså ansågs bevisat att förbundet inte, i likhet med enskilda värvare, gått ut med oriktiga uppgifter. Det föreföll heller inte som om det skulle ha varit vanligt att arbetare lämnat goda arbetsplatser för skogsarbetet i Ingermanland. En betydande del av de värvade arbetarna hade synbarligen varit oorganiserade.

Kommittén konstaterade att det i fråga om transporter och organisation förekommit en del brister, men att förbundsstyrelsen och ombudsmannen gjort sitt bästa, "även om det faktum, att företaget var exceptionellt och erfarenhet saknades, i ett och annat avseende föranledde missstag och överraskningar, vilka Kommittén dock inte, då det ligger till så här, kan lägga Förbundsstyrelsen eller ombudsmannen till last." En viss kritik framfördes mot Haapalainen för att han inte meddelat männen i skogen att avtalet sagts upp, för hans språkbruk och dryckenskap. Kommittén uppgav sig inte ha fått klarhet i hur det kom sig att han blev efter tåget i Raivola, men att till dess kännedom kommit vissa förmildrande omständigheter. Slutomdömet var i alla fall närmast friande:

että mitä erikoisesti Liiton asiamieheen tulee niin ei se, ettei hän aina ole noudattanut raittiutta – vaikkakin ollen omiaan osassa retkeläisiä herättämään tyytymättömyyttä ja mielenkarvautta – kuitenkin näytä erikoisesti voineen vaikuttaa homman yleiseen kulkuun eikä sen epäonnistumiseen.⁶⁴

Kommitténs främsta slutsats blev alltså att huvudorsaken till misslyckande låg i att forstavdelningen inte följt avtalet. De övriga bristerna avfärdades närmast som olycksfall i ovant arbete.

✱

men Sahateollisuustyöväen 4:nen edustajakokouksen Pöytäkirja. Kokous pidetty Kotkassa 17–19 p:nä marraskuuta 1919 (Kotka 1920), s. 4.

⁶⁴ Övers: "att vad särskilt Förbundets ombudsman ankommer förefaller dock inte det att han inte alltid iakttagit nykterhet – även om det var ägnat att väcka missnöje och harm bland en del av dem som var med på resan – ha kunnat speciellt inverka på företagens allmänna gång eller på att det misslyckades."

Sågarbetarförbundets värvningsaktion blev ett fiasko, till stor del på grund av omständigheterna och bristande organisationsförmåga. Det vore dock för enkelt att enbart skylla på den ryska avtalsparten eller avfärda misslyckandet som ett resultat av att arbetarna lade sig på latsidan eftersom fackförbundsfunctionärerna inte kunde uppträda som hårda kapitalister eller entreprenörer, även om båda faktorerna uppenbart spelade in. Misslyckandet kan i lika hög grad ses som uttryck för den tidiga arbetarrörelsens självförståelse. Dess ledning bestod av intellektuella eller halvintellektuella som Haapalainen och arbetare som avancerat socialt genom rörelsen såsom de övriga funktionärerna; av de tre värvarna hade Sivenius och Heimonen varit lantdagsmän och Pihlman invaldes 1916. Arbetarna hade grundläggande krav på rättvisa, som också och i vissa situationer speciellt gällde deras egna ledare.⁶⁵

Situationen ställde stora krav på ledarna. För ett effektivt ledarskap i direkt kontakt med arbetarna krävdes både karisma och föredöme. Mannen med de hala skorna hade karisma, men befanns för lätt i det senare avseendet, medan t.ex. Salmela synbarligen hade båda och vann en naturlig auktoritet. Konstellationen upprepades våren 1918. Under åren 1917–1918 hörde Haapalainen till dem som förespråkade radikala åtgärder, både underorstrejken i november 1917 och vid maktövertagandet i januari 1918. Från sin maktbas i Kymmenedalen – där han var chef för ordningsgardet 1917–1918 – hörde han till dem som starkast drev utvecklingen i riktning mot en revolution. När den kom blev han röd överbefälhavare, men avsattes på grund av dryckenskap, medan Salmela stupade på sin post som försvarare av Tammerfors.⁶⁶

⁶⁵ Jfr David Kirby, 'The workers' cause': rank-and-file attitudes and opinions in the Finnish Social Democratic Party 1905–1918', *Past & Present* 111 (1986), s. 130–164.

⁶⁶ E. W. Kukkonen, 'Hugo Salmela. Punaisen pohjoisen rintaman ylipäällikkö v. 1918', *Tiede ja Ase* 10 (1952), s. 13–77. Jussi T. Lappalainen, *Punakaartin sota 1* (Helsinki 1981), passim o. s. 124–128, 147, 2, s. 62, 147–148. Soikkanen, 'Eero Haapalainen', s. 120–121, 155.